

ارتباط بین سرمایه فرهنگی والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای کتابخانه‌های عمومی استان خراسان جنوبی

محسن نوکارزی (نویسنده مسئول)
دانشیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه دانشگاه فردوسی مشهد
nowkarzi@yahoo.com

سید مهدی نارمنجی
کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، کارشناس اداره کل نهاد کتابخانه‌های عمومی استان خراسان جنوبی
mnarmenji63@yahoo.com

کلثوم دهقانی
کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، کتابدار کتابخانه عمومی آراین شهر
hdehghani37@yahoo.com
تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۱۲/۲۶؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۳/۲۶

چکیده

هدف: هدف اصلی پژوهش حاضر، بررسی رابطه بین سرمایه فرهنگی والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای در بین کاربران کتابخانه‌های عمومی استان خراسان جنوبی بوده است.

روش: روش پژوهش، پیمایشی و از نوع کاربردی است. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه اعضای کتابخانه‌های عمومی نهادی شهری زیر پوشش اداره کل کتابخانه‌های عمومی خراسان جنوبی بوده که در زمان اجرای پژوهش (مهر ماه ۱۳۹۲) عضو فعال کتابخانه بودند و در محدوده سنی ۱۵-۳۰ سال قرار داشتند. حجم کل جامعه آماری حدود ۱۵۵۰۰ نفر بود و حجم نمونه بر اساس جدول کرجسی و مورگان تعداد ۳۷۷ نفر تعیین شد. در این پژوهش از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای استفاده شد. در مرحله اول ۱۱ شهرستان استان خراسان جنوبی به عنوان خوشه‌ها در نظر گرفته شدند. در مرحله دوم، در هر یک از ۱۳ کتابخانه برگزیده شده به تعداد مساوی ۲۹ نفر به صورت تصادفی ساده انتخاب شدند و پرسشنامه‌ها بین آنها توزیع گردید. برای جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه محقق‌ساخته استفاده شد. در مجموع ۳۱۷ پرسشنامه بازگردانده شد، ولی فقط ۲۹۲ پرسشنامه کامل بود که مورد تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که بیشترین استفاده پاسخگویان در میان انواع مختلف مواد کتابخانه‌ای مربوط به کتاب‌های تخصصی رشته تحصیلی‌شان بود. همچنین پاسخگویان از کتاب‌های مرجع نسبت به سایر مواد کتابخانه‌ای کمتر استفاده می‌کردند. بین سرمایه فرهنگی غیرمادی والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای رابطه معناداری وجود داشت اما بین سرمایه فرهنگی نهادینه‌شده والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای و نیز بین سرمایه فرهنگی مادی والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای رابطه معناداری وجود نداشت. همچنین نتایج نشان داد متغیرهای جنسیت و سطح تحصیلات پاسخگویان بر رابطه بین سرمایه فرهنگی غیرمادی، مادی و نهادینه‌شده والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای تأثیری نداشتند.

اصالت/ارزش: نتایج پژوهش حاضر می‌تواند در برنامه‌ریزی فرهنگی کشور، و نیز برنامه‌ریزی خدمات به کاربران توسط نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور مورد استفاده قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها: سرمایه فرهنگی، کتابخانه‌های عمومی، مواد کتابخانه‌ای، والدین، خراسان جنوبی.

مقدمه

یکی از مراکز مهم در گسترش فرهنگ مطالعه در جامعه، کتابخانه عمومی است. هدف کتابخانه عمومی ارائه خدمات به مردم است (نیکنام، ۱۳۷۹). کتابخانه عمومی محلی برای اشخاص از هر جنس، طبقه، سن و سطح تحصیلات است که می‌توانند با عضویت در آن از آموزش غیررسمی بهره‌مند شوند و هر چه امکانات آنها بیشتر باشد، بر سطح سواد، آگاهی فرهنگ افراد جامعه اثر مثبت بیشتری خواهند داشت. از آنجا که اعتلای فرهنگی با میزان کتاب و کتابخانه و همچنین کمیت و کیفیت فعالیت‌های فرهنگی در هر جامعه ارتباط مستقیم دارد، کتابخانه‌های عمومی به عنوان ابزار فعالیت‌های فرهنگی هر منطقه جایگاه ویژه‌ای در رشد فرهنگی افراد جامعه دارد. کتابخانه‌های عمومی به همه امکان می‌دهند که در زمینه مورد علاقه خود از آخرین پیشرفت‌ها آگاه شوند.

کتابخانه عمومی یکی از نهادهایی است که سهم به‌سزایی در ترویج فرهنگ مطالعه و نیز در حیات علمی و فرهنگی جامعه دارد. به بیانی دیگر، کتابخانه‌های عمومی مرکزی جهت توسعه اجتماعی و فرهنگی و بهبود سطح رفاه فردی عمل هستند و می‌توانند نقش مؤثری در تحول جامعه داشته باشند. این نهاد وقتی قادر به ایفای نقش خود خواهد بود که: ۱. در راستای نیاز و اهداف افراد جامعه به تهیه منابع پردازند؛ ۲. امکان دسترسی عادلانه به این مواد را برای آحاد جامعه فراهم سازند و ۳. افراد جامعه به صورت بالفعل بتوانند برای رفع نیازهای اطلاعاتی خود از این مواد استفاده کنند.

جوامع به لحاظ جمعیتی دارای افرادی با نیازهای مختلف هستند و بنابراین همه افراد در همه سنین (کودکی، نوجوانی، جوانی، بزرگسالی و سالمندی) و در همه نوع شرایط جسمی و ذهنی (مانند معلولان) و همچنین همه گروه‌های قومی، نژادی، زبانی و مانند آن باید به منابع اطلاعاتی دسترسی داشته باشند. کتابخانه‌های عمومی با کسب امکانات لازم و گستردگی متناسب با رشد جمعیت، در جایگاهی قرار می‌گیرند که نه تنها برآورنده نیاز اطلاعاتی هر متقاضی و زمینه‌ساز رویکرد مردم به سوی مطالعه و کتابخوانی خواهند شد، بلکه پشتیبان پژوهش و ضامنی مطمئن برای سلامت جامعه شده و شبیه قلب نیرومندی عمل خواهند کرد که خون حیات‌بخش آموختن و یادگیری را به تمام پیکره اجتماع برسانند (صافی، ۱۳۷۹). البته باید

یادآور شد که گرایش به استفاده از مواد کتابخانه‌ای تحت تأثیر عوامل متعددی است که از جمله این عوامل در سطح کلان می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. ثبات سیاسی و اجتماعی در جامعه: جوامعی که به ثبات نسبی سیاسی و اجتماعی رسیده‌اند، گرایش افراد آن جوامع به استفاده از کتابخانه و گسترش فرهنگ مطالعه بسیار بیشتر از جوامعی است که به نوعی آشفتگی^۱ یا اختلالات سیاسی و اجتماعی (نظیر انقلاب، کودتا و حوادث مشابه) گرفتارند؛
۲. سطح بالای سواد و تحصیلات خصوصاً تحصیلات دانشگاهی؛
۳. گسترش شهرنشینی و فرهنگ ملازم آن: جوامع مدرن و شهرنشین اغلب بیش از جوامع سنتی و روستایی به استفاده از کتاب و آثار فرهنگی مکتوب گرایش دارند.

فرضیه‌های پژوهش

۱. بین سرمایه فرهنگی غیرمادی والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای رابطه معناداری وجود دارد.
۲. بین سرمایه فرهنگی مادی والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای رابطه معناداری وجود دارد.
۳. بین سرمایه فرهنگی نهادینه شده والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای رابطه معناداری وجود دارد.
۴. بین سرمایه فرهنگی غیرمادی والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای با کنترل اثر متغیر جنسیت کاربران رابطه معناداری وجود دارد.
۵. بین سرمایه فرهنگی مادی والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای با کنترل اثر متغیر جنسیت کاربران رابطه معناداری وجود دارد.
۶. بین سرمایه فرهنگی نهادینه شده والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای با کنترل اثر متغیر جنسیت کاربران رابطه معناداری وجود دارد.
۷. بین سرمایه فرهنگی غیرمادی والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای با کنترل اثر متغیر سطح تحصیلات کاربران رابطه معناداری وجود دارد.

1. Anomie

۸. بین سرمایه فرهنگی مادی والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای با کنترل اثر متغیر سطح تحصیلات کاربران رابطه معناداری وجود دارد.
۹. بین سرمایه فرهنگی نهادینه شده والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای با کنترل اثر متغیر سطح تحصیلات کاربران رابطه معناداری وجود دارد.

مبانی نظری

در این پژوهش، چارچوب نظری «سرمایه» از نظریه بوردیو^۱ اخذ شده است. مفهوم سرمایه در نظریه بوردیو سه بعد دارد: الف) سرمایه اقتصادی، ب) سرمایه فرهنگی، ج) سرمایه اجتماعی. در این پژوهش به مورد سوم پرداخته می‌شود.

منظور از سرمایه فرهنگی از دیدگاه بوردیو، دانش مربوط به باورها و سنت‌های فرهنگی و معیارهای رفتاری خاصی است که موفقیت در زندگی را بهبود می‌بخشد. سرمایه فرهنگی یعنی قدرت شناخت و قابلیت استفاده از کالاهای فرهنگی در هر فرد و بنابراین مشتمل بر تمایلات پایدار فرد است که در طول زمان در فرد جمع می‌گردد (ریویر، ۱۳۸۲). به بیانی دیگر منظور بوردیو از سرمایه فرهنگی شناخت و ادراک فرهنگ و هنرهای متعالی، داشتن ذائقه مناسب و شیوه‌های عمل متناسب است (فاضلی، ۱۳۸۶). از دیدگاه بوردیو، سرمایه فرهنگی می‌تواند به سه شکل وجود داشته باشد:

۱. سرمایه فرهنگی غیرمادی^۲ (درونی و ذهنی): توانایی‌های بالقوه‌ای که به تدریج بخشی از وجود فرد شده‌اند و در او تثبیت گردیده‌اند. این نوع سرمایه به معلومات کسب شده‌ای اطلاق می‌شود که شکل حرکات پایدار اندامگان، حالت غیرمادی (نظیر برخورداری از دانش در یک حوزه موضوعی، تسلط به زبان و نحو بیان، شناخت جهان و پدیده‌های موجود در آن) به خود می‌گیرند (شوبره و فونتن، ۱۳۸۵). این نوع سرمایه بر اثر مطالعه کتاب و تمرین و آموزش عملی انباشته می‌شود. این سرمایه جز از راه آموزش مستقیم (در سطح محدود) قابل انتقال به دیگران نیست، با شخص حامل از بین می‌رود و ناشی از فرهنگی است که در درون انسان نهادینه شده است (محسنی، ۱۳۸۸). به بیانی دیگر، این سرمایه با کوشش، تجربه و استعداد فرد کسب و با مالک آن از بین می‌رود و نمی‌توان آن را به دیگری واگذار کرد.

1. Bourdieu

2. Embodied

۲. سرمایه فرهنگی مادی^۱: شامل مجموعه‌ای از کالاهای فرهنگی، مانند آثار هنری، گزارش‌های علمی و مانند آن، و قابل انتقال به دیگری است. این مالکیت انحصاری، به علت مجاورت و سهولت دسترسی و امکانات جانبی، تأثیر تربیتی و آموزشی بر صاحبان آن سرمایه دارد (روح‌الامینی، ۱۳۸۴). خاستگاه و محل تبلور این نوع سرمایه در اجتماع و در بین گروه است چون مثلاً هیچ هنرمندی بدون حضور و توجه تماشاگر به عرضه هنر نمی‌پردازد. ذائقه تماشاگر، هنرمند را به تولید هنری ترغیب می‌کند.

۳. سرمایه فرهنگی نهادینه‌شده^۲: این سرمایه ممکن است به شکل مدارک تحصیلی، موفقیت در مسابقات ورودی و مانند آن درآید که به استعداد افراد عینیت می‌بخشند. جامعه و در مواردی دولت (استاد، معلم، قاضی) که ارزش آن را درک می‌کند، آن را نهادینه می‌کند (شوبره و فونتین، ۱۳۸۵). در این نوع سرمایه فرهنگی، افراد به کمک ضوابط اجتماعی و کسب عناوین، به موفقیت می‌رسند. این نوع سرمایه قابل انتقال نیست و رسیدن به آن توسط افراد تابع شرایط معینی است.

در نظریه بوردیو، دانش آموزشی که با برون‌دادهای بیشتر و بهتری از سرمایه فرهنگی وارد نظام آموزشی می‌شوند بهتر قادرند قواعد پنهان بازی را کشف نمایند و مهارت‌ها و اولویت‌هایی را که از طرف مدرسه مهم تلقی می‌شود، بپذیرند و مسیر خود را تا بالاترین سطح تحصیلی ادامه دهند. بنابراین، نابرابری‌های اجتماعی مثل تفاوت‌های اولیه افراد در سرمایه فرهنگی به صورت مدارک تحصیلی استمرار می‌یابد (آشافنبورگ و ماس^۳، ۱۹۷۷).

روش پژوهش

این پژوهش از نوع کاربردی است و به روش پیمایشی انجام شده است. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه اعضای کتابخانه‌های عمومی نهادی شهری زیر پوشش اداره کل کتابخانه‌های عمومی خراسان جنوبی بود که در زمان اجرای پژوهش (مهر ماه ۱۳۹۲) عضو فعال کتابخانه بودند و در محدوده سنی ۱۵-۳۰ سال قرار داشتند. در زمان اجرای پژوهش ۳۸ کتابخانه عمومی نهادی شهری زیر نظر اداره کل کتابخانه‌های عمومی خراسان جنوبی فعالیت می‌کردند. از این رو، بر

1. Objectified

2. Institutionalized

3. Aschaffenburg & Mass

اساس اطلاعات به دست آمده از اداره کل کتابخانه‌های عمومی خراسان جنوبی، حجم کل جامعه آماری حدود ۱۵۰۵۰۰ نفر بود و بنابراین به دلیل حجم بسیار زیاد کاربران، نمونه‌گیری به عمل آمد. حجم نمونه بر اساس جدول اندازه جامعه و نمونه کرجسی و مورگان (دیانی، ۱۳۸۲) تعداد ۳۷۷ نفر تعیین گردید. در این پژوهش از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای مرحله‌ای استفاده شد. نمونه‌گیری خوشه‌ای زمانی به کار می‌رود که انتخاب گروهی از افراد امکان‌پذیر، و آسان‌تر از انتخاب افراد یک جامعه تعریف شده باشد (دلاور، ۱۳۸۹). در این پژوهش نیز به دلیل این که تهیه فهرست اعضای جامعه به دلیل بزرگ بودن جامعه کار نسبتاً دشواری بود از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای استفاده شد.

در مرحله اول ۱۱ شهرستان استان خراسان جنوبی به عنوان خوشه در نظر گرفته شد. تعداد کتابخانه‌های نهادی شهری در هر یک از شهرستان‌های استان به شرح ذیل بود: بشرویه دو کتابخانه، بیرجند هشت کتابخانه، خوسف یک کتابخانه، درمیان چهار کتابخانه، زیرکوه دو کتابخانه، سرایان سه کتابخانه، سربیشه سه کتابخانه، طبس چهار کتابخانه، فردوس دو کتابخانه، قاینات هفت کتابخانه و نهبندان دو کتابخانه. سپس از شهرستان‌های بیرجند و قاینات به دلیل زیاد بودن تعداد کتابخانه‌ها، دو کتابخانه و از سایر شهرستان‌ها یک کتابخانه به صورت تصادفی ساده انتخاب گردید. در مرحله دوم به منظور این که در مراحل بعدی پژوهش بتوان یافته‌های مربوط به هر یک از ۱۳ کتابخانه مورد بررسی را از دیدگاه‌های مختلف با یکدیگر مقایسه نمود، از ۱۳ کتابخانه برگزیده شده به تعداد مساوی ۲۹ نفر به صورت تصادفی ساده انتخاب شدند و پرسشنامه‌ها بین آنها توزیع شد. پرسشنامه‌ها بین آنها توزیع شد. پرسشنامه پژوهش در پنج قسمت تهیه شد. در قسمت نخست بر مبنای اهداف و فرضیه‌های پژوهش، ویژگی‌های فردی و تحصیلی پاسخگویان مورد پرسش قرار گرفت که این پرسش‌ها شامل جنسیت، مقطع تحصیلی، سن و وضعیت تأهل پاسخگویان بود.

در بخش دوم پرسشنامه جهت مشخص شدن سرمایه فرهنگی نهادینه شده والدین پاسخگویان، میزان تحصیلات آن‌ها مورد سؤال قرار گرفت. در این بخش از هشت گویه شامل بی‌سواد، ابتدایی، سیکل، دیپلم، کاردانی، کارشناسی، کارشناسی ارشد (یا معادل حوزوی) و دکتری (یا معادل حوزوی) استفاده شد که به ترتیب با نمرات ۱ تا ۸ کدگذاری شدند. در بخش

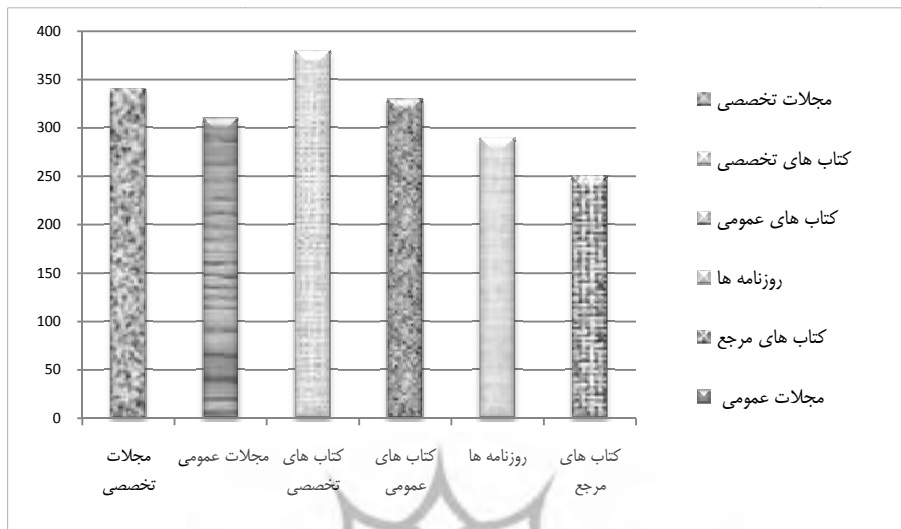
سوم دیدگاه کاربران در خصوص سرمایه فرهنگی غیرمادی والدین‌شان از طریق هفت گویه و بر اساس طیف پنج ارزشی لیکرت (برای هرگز نمره ۱، بندرت نمره ۲، گاهی وقت‌ها نمره ۳، اغلب نمره ۴، و بیش‌تر وقت‌ها نمره ۵) گردآوری گردید.

در بخش چهارم دیدگاه کاربران در خصوص سرمایه فرهنگی مادی والدین‌شان با استفاده از ۱۸ گویه مورد سنجش قرار گرفت. در این بخش مانند بخش سوم از طیف پنج ارزشی لیکرت استفاده شد. در بخش پنجم برای مشخص نمودن میزان استفاده پاسخگویان از انواع مختلف مواد کتابخانه‌ای از شش گویه استفاده شد. در این بخش نیز داده‌ها بر اساس طیف پنج ارزشی لیکرت (برای خیلی کم نمره ۱، برای کم نمره ۲، برای متوسط نمره ۳، برای زیاد نمره ۴ و خیلی زیاد نمره ۵) گردآوری شد.

این پرسشنامه در مهرماه سال ۱۳۹۲ بین اعضای نمونه مورد نظر در ۱۳ کتابخانه مورد بررسی توزیع شد و در نهایت پس از پی‌گیری‌های مکرر در مجموع ۳۱۷ (۸۴/۰۸ درصد) پرسشنامه بازگردانده شد. از این تعداد ۲۵ پرسشنامه ناقص بودند لذا برای جلوگیری از مخدوش شدن یافته‌ها این تعداد پرسشنامه از نمونه حذف شد و سپس داده‌های ۲۹۲ (۷۷/۴۵ درصد) پرسشنامه باقی مانده جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها مورد استفاده قرار گرفت.

یافته‌ها

برای پاسخ به فرضیه‌های پژوهش لازم است تا میزان استفاده از انواع مختلف مواد کتابخانه‌ای بررسی شود و سپس هر یک از فرضیه‌های پژوهش مورد تحلیل آماری قرار گیرد. میزان استفاده از انواع مختلف مواد کتابخانه‌ای (مجلات تخصصی، مجلات عمومی، کتاب‌های تخصصی، کتاب‌های عمومی، روزنامه‌ها و کتاب‌های مرجع) در بین کاربران کتابخانه‌های عمومی خراسان جنوبی مورد بررسی قرار گرفت. میانگین استفاده پاسخگویان از هر یک از انواع مواد کتابخانه‌ای در نمودار ۱ نمایش داده شده است. بیشترین استفاده، مربوط به کتاب‌های تخصصی رشته تحصیلی‌شان بود. همچنین پاسخگویان از کتاب‌های مرجع نسبت به سایر مواد کتابخانه‌ای کمتر استفاده می‌کردند.

نمودار ۱. میزان استفاده پاسخگویان از انواع مختلف منابع کتابخانه‌ای

در فرضیه ۱ پژوهش برای اطلاع از وجود هر گونه رابطه معنادار بین سرمایه فرهنگی غیرمادی والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای از آزمون تحلیل رگرسیون چندمتغیره^۱ استفاده شد.

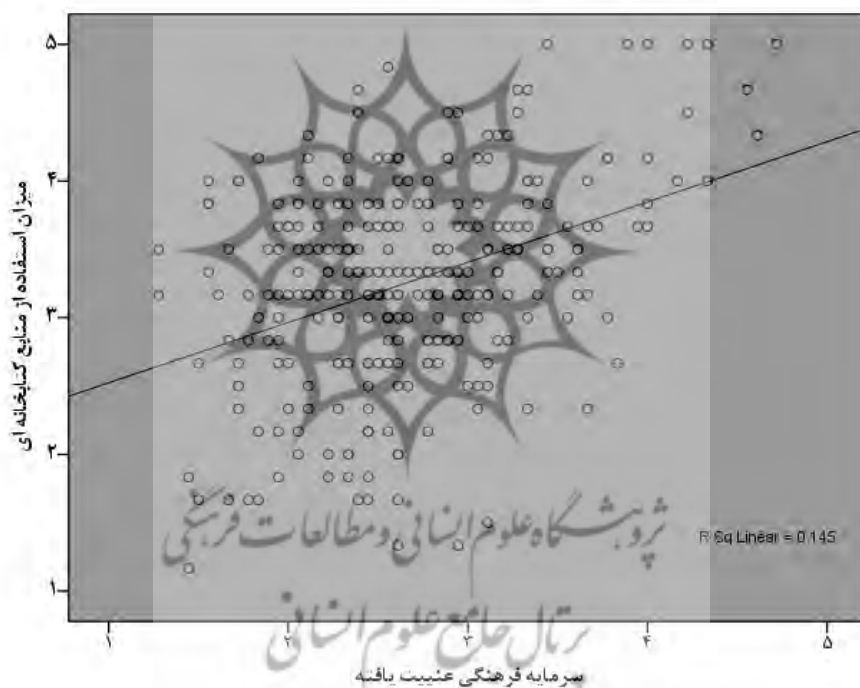
جدول ۱. رابطه بین سرمایه فرهنگی غیرمادی والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای

نام متغیر	ارزش	آماره آزمون	درجه آزادی	p-value
۱. علاقه به مطالعه مجلات عمومی	۰/۹۲	۳/۸۴	۶	۰/۰۰۱
۲. علاقه به مطالعه کتاب	۰/۹۷	۱/۲۱	۶	۰/۳
۳. تمایل به تماشای تلویزیون به عنوان منبع اطلاعاتی مناسب برای ارتقاء سطح فرهنگ	۰/۹۶	۱/۹۲	۶	۰/۰۸
۴. تمایل به گوش دادن به رادیو و برنامه‌های تفریحی، علمی و تفریحی آن به عنوان منبع افزایش اطلاعات	۰/۸۸	۶/۱۸	۶	۰/۰۰۰
۵. تمایل به مسافرت داخلی به عنوان فعالیتی فرهنگی	۰/۹۵	۲/۵۲	۶	۰/۰۲
۶. تمایل به مسافرت خارجی به عنوان فعالیتی فرهنگی	۰/۹۶	۱/۹۵	۶	۰/۰۷
۷. گرایش به مطالعه مجلات تخصصی حرفه خود به عنوان منبع افزایش اطلاعات فرهنگی	۰/۰۳۷	۱/۶۹	۶	۰/۱۲

1. Multiregression

همان‌گونه که مشاهده می‌شود (جدول ۱) نتایج آزمون‌ها نشان داد که بین اکثر گویه‌های سرمایه فرهنگی غیرمادی - به جز گویه‌های ۲ (میزان علاقه به کتاب) و ۶ (تمایل آن‌ها به مسافرت خارجی به عنوان فعالیتی فرهنگی) - با مؤلفه میزان استفاده از منابع کتابخانه‌ای رابطه وجود داشت. همچنین نتایج نشان داد که به طور کلی بین سرمایه فرهنگی غیرمادی والدین و میزان استفاده از منابع کتابخانه‌ای رابطه معناداری وجود داشت ($p=0/000$). به منظور تبیین بهتر این نتایج، نمودار ۲ ترسیم شد. همان‌طور که در نمودار مذکور مشاهده می‌شود بین سرمایه فرهنگی غیرمادی والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای رابطه معناداری وجود دارد.

نمودار ۳. رابطه بین سرمایه فرهنگی مادی والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای

در فرضیه ۲ پژوهش رابطه بین سرمایه فرهنگی مادی والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای مورد بررسی قرار گرفت. نتایج آزمون تحلیل واریانس چندمتغیره (جدول ۲) نشان داد که از بین ۱۸ گویه سرمایه فرهنگی مادی فقط بین گویه‌های ۸ (دنبال کردن وقایع

جاری از طریق رادیو)، ۱۰ (پی‌گیری وقایع جاری از طریق خواندن روزنامه‌ها)، ۱۲ (مطالعه کتاب) و ۱۸ (رفتن به کتابخانه) با مؤلفه میزان استفاده از منابع کتابخانه‌ای رابطه معناداری وجود داشت. همچنین نتایج نشان داد که به طور کلی بین سرمایه فرهنگی مادی والدین و میزان استفاده از منابع کتابخانه‌ای رابطه معناداری وجود نداشت ($p = 0/39$). به منظور نمایش بهتر این یافته، نمودار ۳ ترسیم شد. همان‌طور که در نمودار مشاهده می‌شود بین سرمایه فرهنگی مادی والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای رابطه معناداری وجود نداشت.

جدول ۲. رابطه بین سرمایه فرهنگی مادی والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای

نام متغیر	ارزش	آماره آزمون	درجه آزادی	p-value
تماشای برنامه‌های علمی از تلویزیون	۰/۹۶	۱/۵۸	۶	۰/۱۵
تماشای برنامه‌های سرگرم‌کننده از تلویزیون	۰/۹۸	۰/۷۷	۶	۰/۵۸
رفتن به نمایشگاه‌های آثار هنری	۰/۹۷	۰/۹۴	۶	۰/۴۶
بازدید از موزه‌ها و آثار تاریخی	۰/۹۶	۱/۳۶	۶	۰/۲۳
رفتن به تئاتر	۰/۹۸	۰/۷۹	۶	۰/۵۷
گوش دادن به موسیقی	۰/۹۶	۱/۷۳	۶	۰/۱۱
خریدن کتاب	۰/۹۷	۱/۲۰	۶	۰/۳۰
دنبال کردن وقایع جاری از رادیو	۰/۹۵	۲/۱۹	۶	۰/۰۴۴
دنبال کردن وقایع جاری از طریق سایت‌های خبری	۰/۹۸	۰/۵۸	۶	۰/۷۴
پی‌گیری وقایع جاری از طریق خواندن روزنامه‌ها	۰/۹۱	۳/۹۳	۶	۰/۰۰۱
پی‌گیری وقایع جاری از طریق تلویزیون	۰/۹۶	۱/۴۲	۶	۰/۲۰
مطالعه کتاب	۰/۹۲	۳/۲۸	۶	۰/۰۰۴
نواختن موسیقی	۰/۹۷	۱/۰۸	۶	۰/۳۷
رفتن به سینما	۰/۹۸	۰/۸۶	۶	۰/۵۲
رفتن به کلاس‌های زبان خارجی	۰/۹۹	۰/۲۴	۶	۰/۹۶
رفتن به مسافرت‌های داخل کشور	۰/۹۷	۰/۹۸	۶	۰/۴۳
رفتن به مسافرت‌های خارج کشور	۰/۹۷	۰/۹۹	۶	۰/۴۲
رفتن به کتابخانه	۰/۹۲	۳/۵۸	۶	۰/۰۰۲

در فرضیه ۳ برای اطلاع از وجود رابطه معنادار بین سرمایه فرهنگی نهادینه شده والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای، از آزمون تحلیل رگرسیون چند متغیره استفاده شد. همان‌طور که در جدول (۳) نشان داده شده است فقط بین میزان تحصیلات پدر و میزان استفاده از کتاب‌های تخصصی ($p = 0/04$) رابطه معناداری وجود داشت، ولی بین تحصیلات مادر با هیچ کدام از گویه‌های رابطه معناداری وجود نداشت و به‌طور کلی نتایج نشان داد که بین سرمایه فرهنگی نهادینه شده والدین و میزان استفاده از منابع کتابخانه‌ای رابطه معناداری وجود ندارد.

جدول ۳. رابطه سرمایه فرهنگی نهادینه شده والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای

نام متغیر	ارزش	آماره آزمون	درجه آزادی فرضیه	p-value
میزان تحصیلات پدر	۰/۹۵	۲/۲۱	۶	۰/۰۴
میزان تحصیلات مادر	۰/۹۷	۱/۰۱	۶	۰/۴۱

در فرضیه ۴ رابطه بین سرمایه فرهنگی غیرمادی والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای با کنترل اثر متغیر جنسیت با استفاده از ضریب همبستگی جزئی بررسی شد. همان‌گونه که از داده‌های جدول ۴ مشخص است همبستگی دو متغیر میزان استفاده از منابع کتابخانه و سرمایه فرهنگی غیرمادی والدین بدون کنترل اثر متغیر جنسیت معادل ۰/۴۱۸ و در سطح ۰/۰۵ معنادار بود. با کنترل اثر متغیر جنسیت همبستگی دو متغیر ذکر شده معادل ۰/۴۱۷ به دست آمد که در سطح ۰/۰۵ باز هم معنادار بود. به بیان دیگر، با افزایش سرمایه فرهنگی غیرمادی والدین میزان استفاده از منابع کتابخانه افزایش می‌یابد و جنسیت هیچ تأثیری بر این رابطه ندارد.

جدول ۴. رابطه بین سرمایه فرهنگی غیرمادی والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای با کنترل اثر متغیر جنسیت

متغیر	آماره‌ها	سرمایه فرهنگی غیرمادی	میزان استفاده..	جنسیت
سرمایه فرهنگی غیرمادی	ضریب همبستگی	۱	۰/۴۱۸	-۰/۰۲۰
	p-value	-	۰/۰۰۰	۰/۷۳۸
میزان استفاده	درجه آزادی	۰	۲۸۳	۲۸۳
	ضریب همبستگی	۰/۴۱۸	۱	۰/۰۶۰
جنسیت	p-value	۰/۰۰۰	-	۰/۳۰۹
	درجه آزادی	۲۸۳	۰	۲۸۳
سرمایه فرهنگی غیرمادی	ضریب همبستگی	-۰/۰۲۰	-۰/۰۶۰	۱
	p-value	۰/۷۳۸	۰/۳۰۹	-
	درجه آزادی	۲۸۳	۲۸۳	۰
سرمایه فرهنگی غیرمادی	ضریب همبستگی	۱	۰/۴۱۷	-
	p-value	-	۰/۰۰۰	-
	درجه آزادی	۰	۲۸۲	-
میزان استفاده از..	ضریب همبستگی جزئی	۰/۴۱۷	۱	-
	p-value	۰/۰۰۰	-	-
	درجه آزادی	۲۸۲	۰	-

رابطه بین سرمایه فرهنگی مادی والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای با کنترل اثر متغیر جنسیت کاربران در فرضیه ۵ پژوهش بررسی شد. برای اطلاع از این که آیا با کنترل اثر متغیر جنسیت کاربران، بین سرمایه فرهنگی مادی والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای رابطه معناداری وجود دارد یا نه از ضریب همبستگی جزئی استفاده شد. نتایج آزمون حاکی از آن بود که بین نمرات سرمایه فرهنگی مادی والدین و نمرات میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای رابطه معناداری وجود داشت (جدول ۵). بنابراین می‌توان گفت که متغیر جنسیت بر رابطه بین سرمایه فرهنگی مادی والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای نیز تأثیر ندارد زیرا بدون کنترل جنسیت نیز با اطمینان ۹۵ درصد بین سرمایه فرهنگی مادی والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای رابطه معنادار وجود داشت.

جدول ۵. رابطه بین سرمایه فرهنگی مادی والدین و میزان استفاده فرزندان
از مواد کتابخانه‌ای با کنترل اثر متغیر جنسیت

نام متغیر	آماره‌های آزمون	سرمایه فرهنگی مادی	میزان استفاده... جنسیت	بدون کنترل اثر جنسیت
سرمایه فرهنگی مادی	ضریب همبستگی	۱	۰/۳۸۱	-۰/۰۴۸
	p-value	-	۰/۰۰۰	۰/۴۱۹
	درجه آزادی	۰	۲۸۱	۲۸۱
میزان استفاده از..	ضریب همبستگی	۰/۳۸۱	۱	-۰/۰۶۱
	p-value	۰/۰۰۰	-	۰/۳۰۴
	درجه آزادی	۲۸۱	۰	۲۸۱
جنسیت	ضریب همبستگی	-۰/۰۴۸	-۰/۰۶۱	۱
	p-value	۰/۴۱۹	۰/۳۰۴	-
	درجه آزادی	۲۸۱	۲۸۱	۰
سرمایه فرهنگی مادی	ضریب همبستگی	۱	۰/۳۷۹	-
	p-value	-	۰/۰۰۰	-
	درجه آزادی	۰	۲۸۰	-
میزان استفاده از..	ضریب همبستگی	۰/۳۷۹	۱	-
	p-value	۰/۰۰۰	-	-
	درجه آزادی	۲۸۰	۰	-

در فرضیه ۶ رابطه بین سرمایه فرهنگی نهادینه شده والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای با استفاده از آزمون ضریب همبستگی جزئی و با کنترل اثر متغیر جنسیت بررسی شد. گرچه میزان همبستگی بین نمرات سرمایه فرهنگی نهادینه شده والدین و نمرات میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای با کنترل اثر جنسیت کاربران از میزان همبستگی بین همین دو متغیر بدون کنترل اثر جنسیت کاربران، اندکی کمتر بود (جدول ۶) اما این میزان همبستگی به لحاظ آماری معنادار بود ($p=0/005$) بنابراین می‌توان گفت که جنسیت بر رابطه بین سرمایه فرهنگی نهادینه شده والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای نیز تأثیری ندارد.

جدول ۶. رابطه بین سرمایه فرهنگی نهادینه‌شده والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای با کنترل اثر متغیر جنسیت

متغیر	آماره‌ها	سرمایه فرهنگی نهادینه‌شده	میزان استفاده از..	جنسیت
بدون کنترل اثر جنسیت	سرمایه فرهنگی نهادینه‌شده	۱	۰/۱۷۶	-۰/۲۱۴
	p-value	-	۰/۰۰۳	۰
	درجه آزادی	۰/۰۰۰	۲۸۶	۲۸۶
	ضریب همبستگی	۰/۱۷۶	۱	-۰/۰۶۳
	p-value	۰/۰۰۳	-	۰/۲۸۹
	درجه آزادی	۲۸۶	۰	۲۸۶
با کنترل اثر جنسیت	سرمایه فرهنگی نهادینه‌شده	۱	۰/۱۶۷	-
	p-value	-	۰/۰۰۵	-
	درجه آزادی	۰/۰۰۰	۲۸۵	-
	ضریب همبستگی	۰/۱۶۷	۱	-
	p-value	۰/۰۰۵	-	-
	درجه آزادی	۲۸۵	-	-

در فرضیه ۷ پژوهش رابطه بین سرمایه فرهنگی غیرمادی والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای با استفاده از آزمون ضریب همبستگی جزئی و با کنترل اثر متغیر سطح تحصیلات کاربران بررسی شد. یافته‌ها نشان داد (جدول ۷) که با در نظر گرفتن و بدون در نظر گرفتن سطح تحصیلات پاسخگویان، بین نمرات سرمایه فرهنگی غیرمادی والدین و نمرات میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه همبستگی معناداری وجود دارد. در نتیجه سطح تحصیلات بر رابطه بین این دو متغیر تأثیری نداشت.

جدول ۷. رابطه بین سرمایه فرهنگی غیرمادی والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای با کنترل اثر متغیر تحصیلات

متغیر	آماره‌ها	سرمایه فرهنگی غیرمادی	میزان استفاده از..	تحصیلات
سرمایه فرهنگی غیرمادی	ضریب همبستگی	۱	۰/۴۱۸	-۰/۰۴۲
	p-value	-	۰/۰۰۰	۰/۴۸۵
	درجه آزادی	۰	۲۸۳	۲۸۳
میزان استفاده از مواد کتابخانه‌ای	ضریب همبستگی	۰/۴۱۸	۱	۰/۱۵۰
	p-value	۰/۰۰۰	-	۰/۰۱۱
	درجه آزادی	۲۸۳	۰	۲۸۳
تحصیلات	ضریب همبستگی	-۰/۰۴۲	۰/۱۵۰	۱
	p-value	۰/۴۸۵	۰/۰۱۱	-
	درجه آزادی	۲۸۳	۲۸۳	۰
سرمایه فرهنگی غیرمادی	ضریب همبستگی	۱	۰/۴۲۹	-
	p-value	-	۰/۰۰۰	-
	درجه آزادی	۰	۲۸۲	-
میزان استفاده از..	ضریب همبستگی	۰/۴۲۹	۱	-
	p-value	۰/۰۰۰	-	-
	درجه آزادی	۲۸۲	-	-

در فرضیه ۸ پژوهش همبستگی جزئی بین سرمایه فرهنگی مادی والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای با کنترل سطح تحصیلات فرزندان آزمون شد. نتایج آزمون حاکی از آن بود که با کنترل اثر متغیر سطح تحصیلات کاربران، همبستگی معنادار بالاتری بین نمرات سرمایه فرهنگی مادی والدین و نمرات میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای وجود دارد (جدول ۸). در نتیجه می‌توان گفت سطح تحصیلات پاسخگویان تأثیر کاهشی بر این رابطه نداشت.

جدول ۸. رابطه بین سرمایه فرهنگی مادی والدین و میزان استفاده فرزندان
از مواد کتابخانه‌ای با کنترل اثر متغیر تحصیلات

نام متغیر	آماره‌ها	سرمایه فرهنگی مادی	میزان استفاده از..	تحصیلات
سرمایه فرهنگی مادی	ضریب همبستگی	۱	۰/۳۸۱	-۰/۰۸۳
	p-value	-	۰/۰۰۰	۰/۱۶۵
	درجه آزادی	۰	۲۸۱	۲۸۱
میزان استفاده از مواد کتابخانه‌ای	ضریب همبستگی	۰/۳۸۱	۱	۰/۱۳۹
	p-value	۰/۰۰۰	-	۰/۰۱۹
	درجه آزادی	۲۸۱	۰	۲۸۱
تحصیلات	ضریب همبستگی	-۰/۰۸۳	۰/۱۳۹	۱
	p-value	۰/۱۶۵	۰/۰۱۹	-
	درجه آزادی	۲۸۱	۲۸۱	۰
سرمایه فرهنگی مادی	ضریب همبستگی	۱	۰/۳۹۸	-
	p-value	-	۰/۰۰۰	-
	درجه آزادی	۰	۲۸۰	-
میزان استفاده از..	ضریب همبستگی	۰/۳۹۸	۱	-
	p-value	۰/۰۰۰	-	-
	درجه آزادی	۲۸۰	۰	-

در فرضیه ۹ پژوهش رابطه بین سرمایه فرهنگی نهادینه شده والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای با استفاده از ضریب همبستگی جزئی و با کنترل اثر متغیر سطح تحصیلات کاربران بررسی شد. یافته‌ها نشان داد (جدول ۹) که با کنترل اثر متغیر سطح تحصیلات کاربران، همبستگی معنادار بالاتری بین نمرات سرمایه فرهنگی نهادینه شده والدین و نمرات میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای مشاهده شد ($p=0/001$). بنابراین در این مورد نیز سطح تحصیلات پاسخگویان تأثیر کاهشی بر این رابطه نداشت.

جدول ۹. رابطه بین سرمایه فرهنگی نهادینه‌شده والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای با کنترل متغیر تحصیلات

نام متغیر	آماره‌های آزمون	سرمایه فرهنگی نهادینه شده	میزان استفاده از..	تحصیلات
بدون کنترل اثر تحصیلات	ضریب همبستگی	۱	۰/۱۷۶	۰/۰۸۳
	p-value	-	۰/۰۰۳	۰/۱۵۹
	درجه آزادی	۰/۰۰۰	۲۸۶	۲۸۶
	ضریب همبستگی	۰/۱۷۶	۱	۰/۱۴۲
	p-value	۰/۰۰۳	-	۰/۰۱۶
	درجه آزادی	۲۸۶	۰	۲۸۶
با کنترل اثر تحصیلات	ضریب همبستگی	-۰/۰۸۳	۰/۱۴۲	۱
	p-value	۰/۱۵۹	۰/۰۱۶	-
	درجه آزادی	۲۸۶	۲۸۶	۰
	ضریب همبستگی	۱	۰/۱۹۱	-
	p-value	-	۰/۰۰۱	-
	درجه آزادی	۰	۲۸۵	-
سرمایه فرهنگی نهادینه	ضریب همبستگی	۰/۱۹۱	۱	-
	p-value	۰/۰۰۱	-	-
	درجه آزادی	۰	۲۸۵	-
	ضریب همبستگی	۰/۱۹۱	۱	-
میزان استفاده از..	p-value	۰/۰۰۱	-	-
	درجه آزادی	۲۸۵	۰	-

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

نتیجه گیری

از آنجا که مطالعه و کتابخوانی مهمترین رکن توسعه هر کشور محسوب می‌شود، گسترش، ترویج و نهادینه‌نمودن فرهنگ مطالعه باید در رأس برنامه‌های دولت و مردم قرار گیرد و همه دستگاه‌های مسئول با تلاش در جهت رفع موانع موجود، گام‌های جدی‌تری در این زمینه بردارند.

نتایج این پژوهش نشان داد که سرمایه‌های فرهنگی غیرمادی بر میزان استفاده فرزندان از کتابخانه تأثیر دارد که این نتیجه با نتایج پژوهش رضادوست و همکاران (۱۳۹۰) مطابقت

داشت. نتایج پژوهش آنان نشان داد که بین هر سه بُعد سرمایه فرهنگی یعنی سرمایه فرهنگی غیرمادی، مادی، و نهادینه شده، با میزان استفاده از مواد کتابخانه‌ای رابطه معنادار و مثبت وجود دارد و میزان علاقه والدین به کتاب بر میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای تأثیری ندارد. هر چند این نتیجه کمی غیرمعمول به نظر می‌رسد، اما شاید بتوان مهمترین عوامل نبود رابطه بین این دو مؤلفه را وجود سرگرمی‌های فراوان در جامعه کنونی به‌عنوان جایگزین جذاب‌تر و جدیدتر از کتاب، بی‌توجهی والدین و معلمان به انتقال یا معرفی فواید کتاب و مطالعه به نسل جوان، و عواملی درونی نظیر نداشتن انگیزه کافی برای مطالعه، عدم شناخت و عدم احساس نیاز به مطالعه به‌عنوان یک ضرورت آگاهی‌دهنده، و همچنین عادت نداشتن به مطالعه ذکر کرد. از سوی دیگر، ممکن است در این راستا کتابخانه‌ها نیز به‌عنوان عامل تأثیرگذار تلقی شوند. به‌طور مثال، عواملی نظیر نبود کتاب‌های مناسب برای کودکان و نوجوانان در کتابخانه‌های عمومی یا آموزشگاهی، فضای نهنچندان مناسب محیط آنها و نبود محرک‌های تشویقی و تبلیغی برای جذب کودکان نیز ممکن است در این زمینه مؤثر باشد. در خصوص نبود رابطه بین مسافرت به خارج از کشور به‌عنوان فعالیت فرهنگی و میزان مطالعه فرزندان، می‌توان به عدم درصد پایین مسافرت به خارج به دلیل شرایط اقتصادی بیشتر خانواده‌ها اشاره کرد.

همچنین نتایج نشان داد که به‌طور کلی بین سرمایه فرهنگی مادی والدین و میزان استفاده از مواد کتابخانه‌ای رابطه معناداری وجود ندارد. به‌نظر می‌رسد بین میزان استفاده از رسانه‌های گروهی و میزان مطالعه رابطه وجود دارد. رسانه‌های گروهی به‌خصوص رادیو و تلویزیون، و روزنامه‌ها ضمن جذابیت بیشتر، دست و پاگیر نبوده و سهل‌الوصول‌تر هستند. به‌این معنی که برای مطالعه کتاب نیاز به تمرکز و مکانی نسبتاً آرام و جدای از سایرین لازم است در صورتی که رسانه‌های گروهی از چنین محدودیتی برخوردار نیستند و به‌خصوص حضور در کنار خانواده را نیز به‌همراه دارند. البته نتایج نشان داد که در خانواده‌هایی که والدین زمان بیشتری را صرف گوش دادن به رادیو و مطالعه روزنامه می‌کنند، میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای بیشتر است. بنابراین شاید تولید برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی مناسب و مخاطب‌پسند، و انتشار روزنامه‌هایی با کیفیت بالاتر در افزایش سرمایه فرهنگی والدین مؤثر باشد که این می‌تواند به افزایش میزان استفاده از مواد کتابخانه‌ای در بین فرزندان منجر شود.

توجه به ترویج عادت به مطالعه از طریق رادیو، تلویزیون و روزنامه نیز در افزایش استفاده از مواد کتابخانه‌ای مؤثر به نظر می‌رسد.

نتایج این پژوهش نشان داد که رابطه‌ای بین میزان سواد و مدارک تحصیلی والدین با میزان استفاده کودکان از منابع کتابخانه وجود ندارد. در نتیجه به نظر می‌رسد در فرهنگ سنتی ما عادت به مطالعه در خود خانواده‌ها، و یا به تعبیری کودکان نسل‌های گذشته نیز رواج نداشته است و مطالعه برای والدین نیز جایگاه مهمی ندارد. یافته‌های یوسفی (۱۳۷۹) نیز حاکی از همین مسأله است. پیامد منفی این نوع نگرش به کتاب و منابع چاپی، بی‌توجهی و عدم علاقه از سوی کودکان به مطالعه را نیز به دنبال خواهد داشت. البته در مقابل این نگرش، در همین جامعه امروزی والدین انواع مواد چندرسانه‌ای مانند بازی‌های رایانه‌ای و فیلم‌های ویدئویی را برای کودکان تهیه می‌کنند زیرا خود نیز به آنها علاقه‌مند هستند. در نتیجه مشکل را باید تا حدودی در نظام آموزشی و فرهنگ اجتماعی جامعه جست‌وجو کرد. اما شایسته است خانواده‌ها، آموزش و پرورش و کتابخانه‌های عمومی، هر چه سریع‌تر با همکاری یکدیگر به امر مهم ایجاد و پرورش عادت به مطالعه اهتمام ورزند. موانع مطالعه و استفاده از مواد خواندنی هر چه که باشد باید هر چه سریع‌تر رفع شود و والدین کتاب و سایر مواد خواندنی را در سبد خانواده‌ها جای دهند.

نتایج نشان داد که متغیر جنسیت بر رابطه بین سرمایه فرهنگی غیرمادی والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای تأثیرگذار نیست. البته این نتیجه طبیعی به نظر می‌رسد چون سرمایه فرهنگی غیرمادی چیزی نیست که لحظه‌ای باشد و قابلیت انتقال سریع داشته باشد و باید در طول زمان پرورش کودک در بافت ذهنی او به عنوان یک الگوی ذهنی قرار گیرد. در این زمینه اگر این الگو در خانواده وجود داشته باشد و به کودکان منتقل شود، هم دختران و هم پسران تحت تأثیر آن قرار می‌گیرند و اگر وجود نداشته باشد، هیچ کدام از آن بهره نخواهند جست.

طبق فرضیه سوم پژوهش بین سرمایه فرهنگی نهادینه‌شده والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای رابطه معناداری وجود ندارد. در این جا نیز نتایج حاکی از آن است که جنسیت بر این رابطه تأثیرگذار نیست. در نتیجه می‌توان چنین استدلال کرد که نبود رابطه بین دو متغیر یاد شده در فرضیه سوم پژوهش ناشی از تأثیر جنسیت نیست و عوامل آن را باید در

چیزهای دیگر جست. به بیانی دیگر، اگر مدارک و سطح تحصیلات والدین بر میزان استفاده کودکان تأثیری نداشته باشد، طبیعی است که در هر دو جنس دختر و پسر چنین چیزی مشاهده شود. این نتایج با یافته‌های پژوهش گلچویی و عصاره (۱۳۸۵) و اوگان رامبی و آدیو^۱ (۱۹۹۵) که دریافتند سطح سواد والدین بر عادات مطالعه فرزندان تأثیر گذار است، مطابق نیست. همچنین با نتایج پژوهش رضادوست و همکاران (۱۳۹۰) که دریافتند بین سرمایه فرهنگی نهاده‌شده و میزان استفاده از مواد کتابخانه‌ای رابطه معناداری وجود دارد، مغایر است.

از آنجا که از یک سو نتایج برخی از پژوهش‌های پیشین حاکی از آن است که سطح تحصیلات بر میزان استفاده از کتابخانه‌های عمومی تأثیر گذار است (یلماز^۲، ۱۹۹۸) و از سوی دیگر نتایج پژوهش قنایزچی و داورپناه (۱۳۸۶) نشان داد که افراد با مدرک تحصیلی کارشناسی و بالاتر به لحاظ گرایش به مطالعه، تفاوت معناداری با افراد دارای مدارک تحصیلی ابتدایی، راهنمایی و دبیرستان دارند، فرضیه‌های هفتم، هشتم و نهم پژوهش مطرح شد اما نتایج فرضیه هفتم نشان داد که با افزایش سرمایه فرهنگی غیرمادی والدین میزان استفاده از منابع کتابخانه افزایش می‌یابد و سطح تحصیلات کاربران هیچ تأثیری بر این رابطه ندارد و البته این نتیجه با نتایج پژوهش محمدعلی نژاد (۱۳۸۵) مطابقت دارد. او نیز دریافت که بین میزان تحصیلات و میزان مطالعه رابطه معناداری وجود ندارد. در این زمینه می‌توان به این نکته اشاره کرد که نبود یا کمبود الگویی مناسب برای ایجاد و پرورش عادت به مطالعه از سوی والدین به منظور استفاده کودکان در تمام مقاطع ابتدایی، راهنمایی و دبیرستان مشاهده می‌شود.

به نظر می‌رسد که سطح تحصیلات کاربران بر رابطه بین سرمایه فرهنگی مادی والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای اثر گذار باشد، یعنی کودکان سنین بالاتر (مثلاً مقاطع راهنمایی یا دبیرستان) بیشتر از عادات خواندن والدین الگو بگیرند و بیشتر جذب کتابخانه شوند. اما نتایج آزمون نشان داد که با افزایش سرمایه فرهنگی مادی والدین، میزان استفاده از منابع کتابخانه‌ای افزایش می‌یافت و سطح تحصیلات پاسخگویان تأثیری بر این رابطه نداشت. به نظر می‌رسد با توجه به میزان مطالعه و عادت به مطالعه اندک والدین، در اینجا نیز همان عامل موجب چنین نتیجه‌ای شده باشد. البته ممکن است دلایل دیگری نیز وجود داشته باشد که آگاهی از آن مستلزم مطالعات بیشتری در این زمینه خاص است.

1. Ogunrombi and Adio

2. Yilmaz

در اینجا نیز با وجود اینکه در فرضیه سوم پژوهش بین سرمایه فرهنگی نهادینه شده والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای رابطه معناداری وجود نداشت، نتایج آزمون فرضیه نهم پژوهش نشان داد که سطح تحصیلات کاربران بر این رابطه تأثیرگذار نیست. به نظر می‌رسد مدارک تحصیلی والدین در میزان مطالعه کودکان تمام سطوح تحصیلی (ابتدایی، راهنمایی و دبیرستان) تأثیری ندارد. دلایل این عدم تأثیر را باید در عوامل دیگری جست که در این پژوهش به آن پرداخته نشده است و مستلزم پژوهش‌های بیشتر برای بررسی آن‌ها است.

به طور کلی ایجاد عادت به مطالعه و ترویج آن، حمایت سه نهاد (خانواده، مدرسه و کتابخانه) را می‌طلبد که در این پژوهش به نهاد نخست پرداخته شد و نتایج گزارش شد. اما پیشنهاد می‌شود سه نهاد یاد شده در این امر مهم نقش فعالی ایفا کنند تا در آینده شاهد ایجاد و ترویج عادت به مطالعه در جامعه باشیم. بی‌شک وقتی عادت به مطالعه در بین والدین نهادینه نیست و رواج ندارد، انتظار ترویج آن در بین فرزندان کمی دور از ذهن است. مشارکت عمومی برای توسعه مراکز فرهنگی و فرهنگ مطالعه، برپایی نمایشگاه‌های کتاب و جشنواره‌های مطبوعاتی، به کارگیری وسیع رسانه‌های گروهی برای تبلیغ در زمینه کتاب و مطالعه آن، و استفاده از تجربه سایر کشورها در ترویج فرهنگ کتابخوانی، و حمایت‌های دولت از اهل قلم و اندیشه، از اقدامات کارساز در زمینه کتابخوانی است. پیشنهاد می‌شود کتابخانه‌ها نیز در کنار سایر سازمان‌ها، برای تغییر گرایش کاربران به مطالعه غیردرسی، دیدگاه والدین را نسبت به مطالعه غیردرسی، و ترویج فرهنگ مطالعه آزاد تغییر دهند.

منابع

- جان‌علیزاده چوب‌بستی، حیدر؛ خوش‌فر، غلامرضا و سپهر، مهدی (۱۳۹۰). سرمایه فرهنگی و موفقیت تحصیلی: ارزیابی تجربی مدل‌های تجربی نظری. پژوهش‌نامه تعلیم و تربیت، ۱ (۲)، ۸۳-۱۰۴.
- خدایی، ابراهیم (۱۳۸۸). بررسی رابطه سرمایه اقتصادی و فرهنگی والدین دانش‌آموزان با احتمال قبولی آنها در آزمون سراسری سال تحصیلی ۱۳۸۵. فصلنامه انجمن آموزش عالی ایران، ۳ (۴)، ۶۵-۸۴.
- دلاور، علی (۱۳۸۹). روش‌های تحقیق در روان‌شناسی و علوم تربیتی. تهران: دانشگاه پیام نور.
- دیانی، محمدحسین (۱۳۸۲). گلوگاه‌های پژوهش در علوم اجتماعی. مشهد: کتابخانه رایانه‌ای.
- رضادوست، کریم و دیگران (۱۳۹۰). بررسی رابطه بین سرمایه فرهنگی والدین و میزان استفاده افراد از منابع و خدمات کتابخانه‌ای در بین اعضای کتابخانه‌های عمومی شهرستان اهواز. مطالعات کتابداری و علم اطلاعات، ۱۸ (۲)، ۱۲۱-۱۴۲.
- روح‌الامینی، محمود (۱۳۸۸). زمینه فرهنگ‌شناسی. چاپ هشتم. تهران: عطار.

- ریویر، کلود (۱۳۸۲). انسان‌شناسی سیاسی. ترجمه ناصر فکوهی. تهران: نی.
- شوبره، کریستین و فونتن، اولیویه (۱۳۸۴). *واژگان پیر بوردیو*. ترجمه مرتضی کتبی. تهران: نی.
- فاضلی، محمد (۱۳۸۲). *مصرف و سبک زندگی*. قم: صبح صادق.
- قناویزچی، محمدعلی و داورپناه، محمدرضا (۱۳۸۶). بررسی عوامل تسهیل‌کننده و بازدارنده مطالعه و رابطه انگیزشی به مطالعه و کتابخوانی با الگوی انگیزشی مزلو. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۱۰ (۴)، ۶۰-۴۶.
- گلچویی، تقی و عصاره، فریده (۱۳۸۵). شناسائی و معرفی عوامل ترغیب‌کننده و بازدارنده مطالعه آزاد دانش‌آموزان دوره متوسطه استان مازندران. *مجله علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز*، ۳ (۴)، ۱۰۳-۱۲۶.
- محسنی، (۱۳۸۸). *جامعه‌شناسی عمومی*. تهران: کتابخانه طهوری.
- محمدعلی‌نژاد، مریم (۱۳۸۵). *بررسی زمینه‌های گسترش و اشاعه فرهنگ مطالعه در رامهرمز برای گروه سنی ۲۰-۳۰ که در حال تحصیل نمی‌باشند*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی. دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات اهواز.
- نیکنام، مهرداد (۱۳۷۹). نگاهی به خدمات کتابخانه‌های عمومی. *پیام کتابخانه*، ۱۰ (۳)، ۱۱-۶.
- یوسفی، ابوالفضل (۱۳۷۹). *بررسی وضعیت (میزان) مطالعه غیردرسی دانش‌آموزان دوره متوسطه استان قم*. شورای تحقیقات اداره کل آموزش و پرورش استان قم، گزارش تحقیقاتی.

References

- Aschaffenburg, K. & Maas, I. (1997). Cultural and Educational Careers: The Dynamics of Social Reproduction. *American Sociological Review*, 62 (4), 573-587.
- Torche, F. (2007). Social Status and Cultural Consumption: the Case of Reading in Chile. *Poetics*, 35 (2-3), 70-92.
- Tramont, L. & Willms, J. D. (2009). Cultural Capital and its Effects on Education Outcomes. *Economics of Education Review*, 29 (2), 200-213. Retrieved October 22, 2012, from: <http://www.sciencedirect.com/>
- Yilmas, B. (1998). A Sociological Study of Public Library Use in Ankara, Turkey. *Journal of Librarianship and Information Science*, 30 (4), 259-267.
- Ogunrombi, S. A. & Adio, G. (1995). Factors Affecting the Reading Habits of Secondary School Students. *Library Review*, 44 (4), 50-57.
- Bourdieu, P. & Passeron, J. C. (1979). *The Inheritors: French Students and their Relations to Culture*. Translated by Richard Nice. Chicago: University of Chicago Press.

به این مقاله این‌گونه استناد کنید:

نوکاریزی، محسن؛ نارمنجی، سید مهدی و دهقانی، کلثوم (۱۳۹۳). ارتباط بین سرمایه فرهنگی والدین و میزان استفاده فرزندان از مواد کتابخانه‌ای کتابخانه‌های عمومی استان خراسان جنوبی. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۲۰ (۲)، ۳۴۹-۳۷۰.